

SOCILOŠKA STUDIJA O KANALIZACIJSKOM SUSTAVU KAŠTELA - TROGIR

Osnovni podaci

Sociolozi prof. dr. sc. Anči Leburić (voditeljica istraživanja), mr. sc. Maja Maroević (suradnica), prof. dr. sc. Ognjen Čaldarović (suradnik i konzultant), u suradnji s asistenticom Zoranom Šuljug (prevoditeljicom), pedesetak anketara, suradnika u intervjuima i promatrača s Odjela za sociologiju u osnivanju Splitskog sveučilišta, izradili su socijalnu proučbu elementarnih sustava života odnosno sociološku studiju društvenih pretpostavki uvođenja kanalizacijskog sustava Kaštela – Trogir. To je obavljeno na zahtjev Svjetske banke kao zajmodavca u dijelu izgradnje ovog složenoga ekosustava, a radi nastavka radova na izgradnji kanalizacijskog sustava *Eko-Kaštelsanski zaljev*.

Studija je realizirana od lipnja do rujna 2005., a neposredan su joj povod bila iskustva stečena tijekom izgradnje kanalizacijskog sustava Split – Solin, koji je u uporabi već dvije godine, gdje se tijekom priprema i iz-

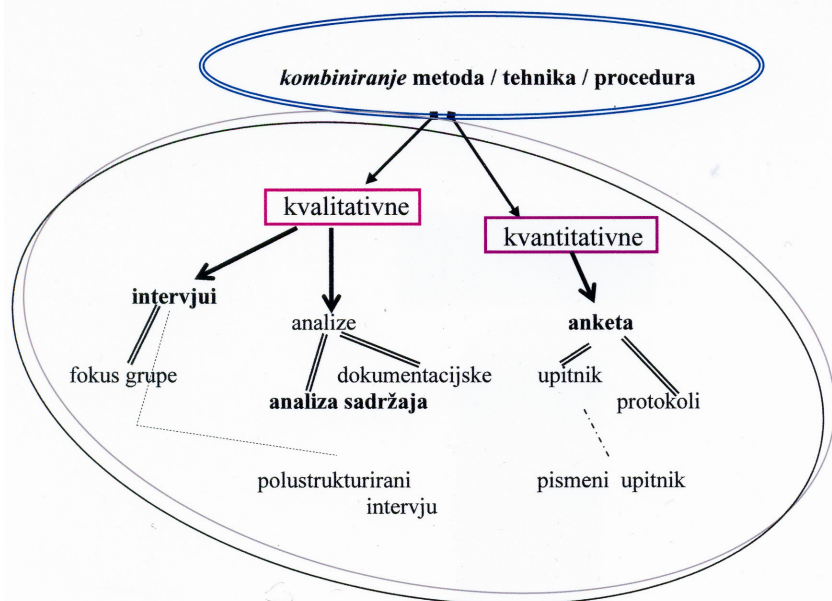
SOCIOLOGICAL STUDY OF THE KAŠTELA - TROGIR SEWERAGE SYSTEM

In the scope of finalization of the sewerage system forming part of the ECO - Kaštela Bay Project, a detailed sociological study of its future users was prepared for the World Bank which co-finances this environmental project. The research and preparation of the study was triggered by the fact that the realization of this huge project has been disputed from the start by an environmental society based in Stobreč, which tried to vindicate its rights even at the international court in Strasbourg. In the course of the survey it was determined that most people are regarding the project with a favourable eye, although they have generally been receiving scarce information about the project. It was concluded that this is a sign of creation of a new awareness and accountability of citizens, and a step forward from the standpoint that all water supply and drainage problems have to be solved at the national level. By its level of detail, this study was received quite enthusiastically by the clients from the World Bank and will be used in the future as a role model to be followed on similar projects in our country and abroad.

gradnje kanalizacijskog ispusta u Stobreču dio stanovnika mjesecima na razne načine, uključujući i prosvjedna okupljanja, izjašnjavao protiv toga rješenja. Članovi *Epetiuma*, ekološke udruge iz Stobreča, pokrenuli su protiv projekta i tužbu pred sudom u Strasbourgu. Ta je tužba odbačena i tako je konačno utvrđeno da su izvođači i investitori u tome ekološkom zahvatu bili u pravu u svim dijelovima njegove realizacije, da su

sve građevine izvedene u skladu s dokumentacijom, da su zasnovane na zakonu, da sve imaju pravomoćne uporabne dozvole (baš kao i kanalizacijski ispust u uvali Stobreč) te da ničim nije nanesena šteta stanovnicima toga područja. Četiri provedena ispitivanja kvalitete, Instituta za oceanografiju i ribarstvo iz Splita, pokazala su da je kvaliteta mora na kraju 2000 m dugog ispusta vrlo dobra i da je dobra na tom dijelu Bračkog kanala gdje se mehanički pročišćene vode preko ispusta u Stobreču ispuštaju u more.

Temeljito obavljene pripreme, detaljno i sustavno informiranje u svim medijima, objašnjavanja i razgovori sa stanovnicima, stručna dokumentacija, fizikalni model funkcioniranja sustava te duge i pažljive pripreme nisu bili dovoljni za stvaranje povoljnog ozračja u Stobreču prije i tijekom izgradnje kanalizacijskog sustava Split – Solin. Vjerojatno je upravo na temelju tog iskustva Svjetska banka zatražila da se za kanalizacijski sustav Kaštela – Trogir, čija je izgradnja započela 2005. i radovi teku prema planiranoj dinamici, izradi temeljita sociološka studija o pripremljenosti i raspoloženju stanov-

Shematski prikaz istraživanja

Polaganje morskog cjevovoda u Stobreču

nika toga područja za takav ekološki zahvat. Stručnjaci Svjetske banke ocijenili su studiju najvišom ocjenom i odlučili da će biti oglednim primjerkom za sve poslove koje će ta novčarska kuća financirati u nas i u drugim zemljama, a odnosit će se na zaštitu okoliša, posebno voda i mora.

Rješavanje problema zagađivanja

U razgovoru s autorima *Socijalne prosudbe elementarnih sustava života* (kako glasi puni naziv ove sociološke studije društvenih pretpostavki uvođenja kanalizacijskog sustava Kaštela – Trogir) doznali smo da je istraživanje ostvareno u području splitske mikroregije, najvećega demografskoga i gospodarskog središta Dalmacije, a da je ekoprojekt i iniciran nepredvidivim posljedicama naglog razvoja regije u drugoj polovici 20. st. To je vrijeme obilježila nekontrolirana izgradnja koja je izravno uništavala akvatorij Kaštelanskog zaljeva. Gubljenje brojnih prirodnih, kulturnih i ambijentalnih vrijednosti na tom je području poprimalo alarmantne razmjere pa je to postao jedan od najzagađenijih dijelova istočne jadranske obale.

Sve je to dalo poticaj pokretanju goleme društvene energije za rješavanje nagomilanih problema i pročišćavanje otpadnih voda. Već su se početkom devedesetih godina prošloga stoljeća pokušavali rješavati problemi odvodnje otpadnih voda na područjima Kaštela i Trogira. Projekt se temeljio na održivom razvoju i multidisciplinarnosti. U 1991. rađena je kompleksna sociološka studija koja je ispitivala demografske, gospodarske i socijalne promjene na

tom području. I taj je znanstveni projekt, premda nedovršen, uz izradu kompleksnih razvojnih i prostorno-planskih dokumenata predstavljao osnovu za nastanak i provedbu cijelog projekta. Važne su bile i međunarodne konvencije o zaštiti okoliša i mora, poput *Barcelonske konvencije*, koje je Hrvatska prihvatila i na temelju kojih je bilo moguće projekt financirati iz sredstava međunarodne zajednice.

Do 1992. napravljeno je nekoliko rješenja odvodnje otpadnih voda posebnim kanalizacijskim sustavima koja su predviđala pročišćavanje i ispuštanje otpadnih voda Kaštela u more Kaštelanskog zaljeva, a ispuštanje otpadnih voda Trogira, Okruga i Segeta, nakon pročišćavanja, u more Splitskoga kanala. Nakon istraživanja mora i izrade odgovarajućih studija usvojen je sustav jedinstvene odvodnje otpadnih voda s hidrotehničkim tunelom, uređajem za pročišćavanje i podmorskim ispustom.

Uređaj je trebao biti iznad uvale Marvarštica (općina Okrug) na otoku Čiovu. Poslije usvajanja koncepta izrađen je dio idejne i izvedbene projektne dokumentacije, a na području Kaštela dijelom je izvedena i kanalizacijska mreža. Sredinom je devedesetih na zahtjev EBRD-a

Uređaj za pročišćavanje otpadnih voda Stupe u Splitu

(Europske banke za obnovu i razvika) i IBRD-a (Svjetske banke) napravljena studija o izvodljivosti glavnih dijelova kanalizacijskog sustava Kaštela – Trogir.

Studija je potvrdila princip odvodnje otpadnih voda s jedinstvenim završnim dijelom i središnjim uređajem za pročišćavanje otpadnih voda na otoku Čiovu, iznad uvale Mavarštica. No to rješenje novoosnovana općina Okrug nije prihvatila. Počela su se tražiti nova rješenja, a 1998. osnovana je agencija *Eko-Kaštelski zaljev*. Razmatrano je osam novih varijanta. Kao najpovoljnija odabrana je varijanta koja je predviđala glavni uređaj za pročišćavanje na području istočnog dijela vojarnje Divulje, hidrotehnički tunel kroz Čiovo i ispuštanje otpadnih voda u Splitski kanal dugim podmorskim ispustom, ali i lokalne uređaje za pročišćavanje otpadnih voda za naselja Slatine i Arbanija. Stanovništvo trogirskoga gradskog kotara Slatine izrazito je nepovoljno reagiralo na predloženo rješenje i tako se ponovno pojavio poznati sociopsihološki sindrom – NIMBY (*not in my backyard* – ne u moje dvorište).

Stoga se počelo s izradom novog prijedloga koji je zaključen početkom 2000. I dvije izabrane varijante također su imale uređaj za pročišćavanje u vojarni Divulje i ispuštanje otpadnih voda u Splitski kanal, a razlikovale su se u položaju hidrotehničkog tunela te smještaju podmorskog ispusta i lokalnih uređaja. Tijekom 2001. izrađena je nova studija s promjenama u trasi hidrotehničkog tunela i crpljenju otpadnih voda sa sjeverne strane Čiova. Potom je izrađena studija utjecaja na okoliš, a onda je Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva 2002. izdalo lokacijsku dozvolu za kanalizacijski sustav Kaštela – Trogir. Nakon toga raspisan je međunarodni natječaj za idejni i glavni projekt.

Istraživanje i stajališta ispitanika

U istraživanju je primijenjena metodologija koja je uključivala uporabu različitih istraživačkih metoda, a otprije se već zna da su takve mješovite metode najbolje za ispitivanje stavova o percepciji rizika i za ispitivanje različitih interesnih skupina. I ovdje je uočena poznata pojava u proučavanju rizika – procjena osobnih šteta i koristi. Studija se iscrpno bavi i problemima NIMBY sindroma, a autori ističu da se u literaturi raspravlja i o sindromu NIABY (*not in anyone's backyard* – ne u bilo čijem dvorištu) te sindromu NIMET (*not in my election time* – ne u vrijeme mojih izbora). Sindrom NIMBY

više od polovice imalo je srednjoškolsko obrazovanje (58,4 posto), dok ih je s visokim (16,8 posto) i višim obrazovanjem (13,8 posto) bilo znatno manje. Većina ih (67,4 posto) živi u vlastitoj kući ili stanu, a preostali su podstanari ili žive u roditeljskim stanovima i kućama.

Razina vodoopskrbe na ispitanom području nije zadovoljavajuća. Stoga ne iznenađuje podatak da se gotovo petina domaćinstava opskrbljuje vodom iz vlastite *gustirne* (spremišta oborinskih voda) uz pomoć hidrofora, a manji i cisternama koje im dovoze vodu. Ipak se većina (80,6 posto) opskrbljuje pitkom vodom iz vodovoda, ali je manje od

Obala u Trogiru

se posebno očitovao u stavovima o "nanošenju nepravde" jednoj zajednici, a izostajanje nepravde prema drugim zajednicama.

Ispitano je ukupno 500 ispitanika od kojih muškaraca 54,4 posto. Dobna je struktura bila ravnomjerno raspoređena, pa je većina od 75,2 posto pripadala životno vitalnim osobama, u ponajboljoj dobi za sudjelovanje u profesionalnim životnim aktivnostima. Polovica ih je bila zaposlena, a

polovice djelomično zadovoljno opskrbom, kvalitetom i naplatom usluga, odnosno kvalitetom vodoopskrbe uopće. Utvrđeno je da je samo četvrtina kućanstava priključena na postojeću kanalizaciju i da se svi preostali koriste septičkim jamama.

Inače su osnovni stavovi ispitanika istraživačima već otprije poznati, a riječ je o nedostatku povjerenja u vlast i stručnjake, osjećaju o poremećenom principu pravednosti te pove-

ćanoj socijalnoj nepravdi i nejednakosti, izostajanju pravednosti i povećanju nejednakosti u pravednoj raspodjeli rizika koje svaki infrastrukturni zahvat neminovno nosi.

Osjeća se stoga potreba za definiranjem jasne politike prema rizicima koje nose infrastrukturni projekti. Posebno i stoga što dosad nismo imali razrađene načine istraživanja i utvrđivanja njihove raspodjele u pojedinih lokalnim zajednicama. Tek će nas formuliranje jasne politike prema rizicima, koja će uključivati i razrađen proces donošenja odluka, približiti zemljama u kojima je takva politika potpuno "uređena". Takav je tip uređenosti samo komplementaran općoj društvenoj uređenosti, odnosno pravnoj državi i civilnom društvu.

Studija će osim naručiteljima biti upućena i svima predstavnicima lokalne samouprave na istraživanom području te brojnim drugim institucijama kojima takva istraživanja mogu biti zanimljiva. Ispitanike na kaštelanske, trogirskome i čiovs-kome području propitivalo se kako

Stara kamena česma i danas u uporabi

Gradnja vodoopskrbnog cjevovoda za Trogir

doživljavaju okoliš u kojem žive, posebno u odnosu na postojeća infrastrukturna rješenja. Pokušala su se doznati njihova mišljenja o *Eko-projektu Kaštelanski zaljev*, mogućim pozitivnim i negativnim efektima te dugoročnim posljedicama, a posebno postoji li uopće povjerenje u institucije koje ga provode.

Autori sociološke studije zaključuju da su ispitani stanovnici Kaštela, Trogira, Segeta, Okruga i Slatina (istočnog dijela Čiova koji je dio grada Splita) svjesni da se gradnjom kanalizacijskog sustava stvaraju uvjeti za brži razvoj turizma i drugih društvenih djelatnosti. Za njih je projekt dobrodošao jer većina nije zadovoljna sadašnjim stanjem vodoopskrbe, iako je središnji vodoopskrbni sustav Split – Solin – Kaštela – Tro-

gir više od dvije godine u uporabi, ali je sekundarna vodoopskrba u rukama lokalne zajednice. Mnoga kućanstva uglavnom imaju septičke jame koje svakako nisu zadovoljavajuće rješenje. Rezultati su pokazali da su ispitanici uspijevali rješavanje osobnih teškoća spoznavati u kontekstu općeg dobra i koristi za cijelu lokalnu zajednicu. Prevladali su afirmativni stavovi i tendencije prema prihvaćanju ovoga velikoga ekološkog projekta, a to je podjednako vidljivo i u razmišljanjima o načinima rješavanja komunalnih, ali i drugih problema zajednice. Ispitanici su kritičniji prema sebi i svojim aktivnostima nego prema drugima – susjedima, sumještanima, sugrađanima, poznanicima. Moglo bi se čak reći da se postupno počinje stvarati

nov i zainteresirani segment javnosti koji rješavanje svojih problema sve više vidi kroz javno i opće dobro. Sve je to solidan temelj za prihvaćanje projekta kao "naše" i "opće" stvari.

Pokušalo se utvrditi i stupanj informiranosti ispitanika o svemu što se dosad htjelo, moglo i učinilo u izgradnji kanalizacijskog sustava Kaštela – Trogir. Mnogi su svjesni da trebaju poboljšati vlastitu informiranost, ali kritiziraju i sustav donošenja odluka, posebno onih političkih, i to na gradskoj i na općinskim razinama. Također se žale na komunikaciju s građanima, ali i na opću atmosferu koja uglavnom ne pokazuje da se temelji na općem povjerenju.

Problem je informiranja i inače posebno istaknut. Redovito čitanje, slušanje ili gledanje pojedinih medija pridonijelo bi boljem informiranju o *Eko-projektu* i ostvarivanju kanalizacijskog potprojekta Kaštela – Trogir. Polovica želi da ubuduće bude informirana preko dnevnih novina ili televizijskih emisija. Letci dostavljeni poštom bili su zanimljivi za 15 posto ispitanih, a desetina ih predlaže redovite sastanke ili ciljana predavanja u gradu, općini ili mjesnoj zajednici. Predlažu i druge izvore: lokalni glasnik, radijske emisije, letke koje bi nalazili na određenim mjestima u općini i mjesnoj zajednici te tjednike ili mjesečnike.

Trećina ispitanih smatra da bi najveći financijski teret u izgradnji kanalizacije trebao snositi gradski proračun, nešto manji dio da bi to trebala financirati mjesna i gradska komunalna poduzeća, a najmanje je onih (približno desetina) koji misle da bi to mogli provesti sami. Otprilike toliko ih drži da bi to trebala biti stavka državnog proračuna ili dio proračuna lokalne zajednice.

Upadljivo je da gotovo nema prijedloga o uzimanju stranih zajmova, a ne spominju se ni turistički doprinosi poput taksa, ulaznica i sličnih prihoda. Tu bi nesumnjivo mogla biti

potencijalna poduzetnička ulaganja, ali bi se moglo potaknuti i gospodarsko zanimanje lokalnog stanovništva za većim turističkim razvitkom i podizanjem ekološke svijesti te kvalitete društvenog ponašanja. Većina se anketiranih slaže ipak kako bi u njihovoj sredini trebalo nešto učiniti u procesu pravednijeg financiranja.

U slučaju da se problemi ne bi rješavali onako kako to zamišljaju, većina (dvije trećine anketiranih) tvrdi da bi protestirali na različite načine: odbijati plaćati, sudjelovati ili organizirati štrajk i demonstracije, napadati službenika ili manifestirati neke druge oblike pobuna. Dvije desetine ne bi poduzimalo ništa, a vrlo je malo onih (6,6 posto) koji bi smirivali druge. Mnogi nisu zadovoljni situacijom koju smatraju nedefiniranom. Pritom ponovno navode slabu informiranost zbog koje mnogi zapravo ne znaju ništa o cjelovitom rješenju vodoopskrbe i odvodnje Kaštelanskog zaljeva. Zanimljivo je i stajališ-

te o bespravnoj gradnji za koju drže da će je biti teško, a možda i nemoguće uklanjati ili kazniti. No takva su razmišljanja logična kada se zna da je jedan dio anketiranih u skupini bespravnih graditelja. Ipak fenomen bespravne izgradnje za većinu je najznačajniji i najvažniji problem, a 20 posto se izjasnilo protiv legalizacije bespravnih građevina.

O uspješnoj realizaciji projekta koji vodi agencija *Eko-projekt Kaštelanski zaljev*, desetina ispitanih predviđa lošu sudbinu projekta, dvije desetine ocjenjuju da će biti uspješno realiziran, dok četvrtina ispitanika ne može uopće procijeniti njegov realni ishod.

Zagađenje okoliša nije tretirano kao posebno alarmantno, pa mu ispitanici ne daju prednost u hitnosti rješavanja društvenih problema u lokalnoj zajednici. Tek je polovica ispitanika svjesna zagađenosti, a čak 40 posto smatra da živi u zdravome i čistome okolišu.

Legalni ispusti u more u Vranjicu

Tablica 1. Procjene ispitanika o težini rješavanja lokalnih problema

LOKALNI PROBLEMI prema težini rješavanja	<i>Raspodjela</i>	<i>Postotak</i>	<i>Rang</i>
Bespravna izgradnja	159	31,8	1
Izgradnja kanalizacijskog sustava	96	19,2	2
Nekontrolirana gradnja kuća	95	19,0	3
Zagađenje okoliša	66	13,2	4
Potrebna količina pitke vode	32	6,4	5
Kvaliteta vodoopskrbe	31	6,2	6
Realizacija projekta kojeg vodi Eko-agencija	17	3,4	7

Autori studije sugeriraju da se konačno mogu utvrditi stajališta ispitanika o realizaciji cijeloga projekta i gradnji kanalizacijskog sustava Kaštela – Trogir. Afirmativne je procjene dala velika većina ispitanika (89 posto). Trećina drži da će gradnja podsustava svima poboljšati život, umjerenijih je manje od trećine, a kritički raspoloženih tek 5,4 posto. Oni ocjenjuju kako je nemoguće popraviti sadašnje stanje ili da je sve krivo zamišljeno. Većina ipak daje prvenstvo etičkom principu – pravednosti u financiranju.

Dalekosežni zaključci

Zaokružujući istraživanje i oblikujući zadanu temu, autori kažu da je za funkcioniranje sustava planiranja održivog razvoja i poboljšanje kvalitete života bitno efikasno uključivanje javnosti u sustav odlučivanja, odnosno donošenje i provođenje zakona, podzakonskih propisa, planova i projekata. Za to je potrebna visoka razina informiranosti, ali i razina stručnosti koja se može postići jedino stalnom izobrazbom. Odnos odlučivanja i nadležnosti jedan je od temeljnih problema demokracije, uz problem određivanja i zaštite javnog interesa.

Opće je stajalište da većina odluka, pa tako i onih koje se tiču zaštite i razvoja, dolazi iz državnih i paradržavnih institucija, odnosno da je odlučivanje centralizirano. Iako je riječ o projektu na lokalnoj razini (metro-

politansko područje Splita), na razini lokalnih zajednica i društvenih grupa on se doživljava kao nametnut s više razine.

Problemi informiranja pojavljuju se na nekoliko razina, a znanstvene su informacije, koje su podloga za većinu odluka o planiranju i zaštiti

prostora, uglavnom vrlo kvalitetne, ali i nedostupne javnosti. Javnost nije pravodobno, cjelovito i jasno obaviještena o odlukama u planiranju složenih projekata, a nije oblikovan ni sustav djelotvornog uključivanja javnosti u donošenje odluka o planiranju i projektiranju te nije uređen sustav motrenja i ocjenjivanja provođenja planova i projekata. Rezultat je opće neinformiranosti i niska razina komunikacije i visok stupanj nepovjerenja javnosti u sustav odlučivanja, ali i nepoznavanje stvarnih troškova izgradnje i funkcioniranja složenih tehničkih sustava. Nedostatna informiranost o tome tko će kako i koliko plaćati, uzrokom su prevelikih očekivanja i zahtjeva za nepotrebno skupim rješenjima.

Autori studije zaključuju da se u ovome slučaju radi o dominaciji teh-

Dio kanalizacijske opreme prije ugradnje

ničke razine nad ostalima, posebno nad društvenom i političkom, odnosno o pristupu prema kojem je rješenje problema i konflikata u prostoru isključivo u oidoručju tehničke struke. A u gotovo svim slučajevima vezanim uz uređivanje prostora, ponajprije se radi o sukobima interesa temeljenim na procjenama mogućih dobitaka i gubitaka. Stoga sofisticiranost tehničkog sustava ne može ispravljati moguće krive percepcije uključenih pojedinaca ili grupa. Ljudi ne žive izolirano u socijalnome svijetu nego svoje stavove i ponašanja prilagođavaju uvjetima i očekivanjima lokalne, ali i šire socijalne okoline. Stoga se ne mogu izvandruštvenim odnosno tehničkim elementima mijenjati uvjeti političke i socijalne sredine.

Upravo to upozorava na ključni problem u funkcioniranju cijeloga projekta u lokalnim zajednicama. Konflikte oko trasa i lokacija uređaja, uključujući i zahtjeve za višim stupnjem pročišćavanja otpadnih voda, nositelji su projekta nastojali riješiti promjenama ili usavršavanjem tehničkih rješenja, što je produžilo izgradnju i poskupjelo projekt, a često nije zadovoljilo očekivanja lokalne zajednice.

Osim o lokaciji središnjeg uređaja i ispusta propitivala se i pogodnost odabranog sustava i stupnjeva pročišćavanja. Neki su iz redova nevladinih udruga isticali da se radi o zastarjelom rješenju jer se vode pročišćavaju samo mehanički. Za njih je bilo prihvatljivije biološko-kemijsko pročišćavanje koje bi eliminiralo dugačak i skup podzemski ispust i mogućnost zagađenja mora. Pritom su se pozivali i na mišljenja stručnjaka iz odvodnje i zaštite okoliša. Iz toga se može zaključiti kako odabrano rješenje nije dobilo

Polaganje kanalizacijskih cijevi uz pomoć ronilaca

potpunu suglasnost ni među stručnjacima, pa se stoga se pojavljuje potreba da se i među njima poboljša komunikacija. Kao zanimljivost ističe se da se u odabiru rješenja uopće ne spominju odnosi troškova i koristi, a posebno to tko treba platiti eventualne dodatne troškove investicije i eksploatacije.

Stečena iskustva dvije godine od početka eksploatacije pokazuju da je najveći problem izgradnja sekundarne vodoopskrbne i kanalizacijske mreže na područjima gdje je dovršen dio cijeloga sustava. Taj problem ističu i autori studije ocjenjujući da je efikasnije i brže rješavanje sustava Solin – Split uvelike uvjetovano i činjenicom da je Split na većem području imao izgrađenu kanalizacijsku mrežu, a u sustavu Kaštela i Trogira sekundarne mreže gotovo da i nema. Sustav je dimenzioniran na buduće stanje ukupne mreže, ali u gradnji sekundarne mreže nije došlo do bitnih pomaka. To je problem lokalnih zajednica, a vrlo je komplicirano i skupo opremiti veliko područje s niskom gustoćom izgrađenosti i nedostatkom ulica i

javnih prostora. U proteklom se razdoblju znatno pojačala bespravna gradnja, a to je dodatno povećalo teškoće jedinica lokalne samouprave u gradnji kanalizacije bez koje sustav zapravo ne može funkcionirati.

Pitanje realnosti i očekivanja jedno je od ključnih pitanja sudjelovanja javnosti u odlučivanju. Realnost znači priznavanje objektivnih uvjeta i ograničenja zbog kojih je nemoguća primjena najboljih rješenja. To znači da se u određivanju ciljeva treba zahtijevati ne najbolje moguće nego najpovoljnije rješenje u određenim okolnostima. Prevelika bi se očekivanja možda mogla smanjiti kontinuiranim informiranjem i izobrazbom. Studija osim na ukupnom obrazovanju, ponajprije lokalnog stanovništva, ustraje i na detaljnom i pravodobnom informiranju o rezultatima motrenja sustava u uporabi.

Jadranka Samokovlija Dragičević

Snimci: Luka Dragičević